УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП

МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА

ISSN 1857-7296

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

ГОДИНА 5

БРОЈ 5

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА

ISSN 1857-7296

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2018

ГОДИНА 5 БРОЈ 5

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” – ШТИП
МУЗИЧКА АКАДЕМИЈА

За издавачот:
проф. д-р Блажо Боев,
проф. м-р Антонијо Китановски

Главен и одговорен уредник:
проф. м-р Антонијо Китановски

Одговорни уредници и редакциски одбор:
проф. д-р Стефанија Лешкова-Зеленковска
проф. м-р Валентина Велковска-Трајановска
проф. м-р Горанчо Ангелов
проф. д-р Владимир Јаневски
проф. д-р Илчо Јованов

Јазично уредување:
Лилјана Јовановска

Техничко уредување:
Славе Димитров
Благој Михов

Редакција и администрација:
Универзитет „Гоце Делчев” - Штип
Музичка академија
бул „Крсте Мисирков” 10-А
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија

С О Д Р Ж И Н А

Стефанија ЛЕШКОВА-ЗЕЛЕНКОВСКА, Валентина ВЕЛКОВСКА-ТРАЈАНОВСКА
ИСТОРИЈАТОТ И РАЗВОЈНИОТ ПАТ НА ГУДАЧКИТЕ ИНСТРУМЕНТИ:
ВИОЛОНЧЕЛО И КОНТРАБАС (2) 5

Тихомир ЈОВИЌ
ПОЛИФОНИЈАТА ВО КОМПОЗИЦИЈАТА ДОЈДОВМЕ ЗА МЕШАН ХОР
ОД ТОМИСЛАВ ЗОГРАФСКИ 11

Гоце ГАВРИЛОВСКИ
УПОТРЕБА НА ФОЛКЛОРНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ И
УМЕТНИЧКАТА ТРАНСПОЗИЦИЈА НА ФОЛКЛОРОТ ВО ВТОРИОТ
СТАВ „ЛАМЕНТОЗО“ ОД СИМФОНИЈАТА БРОЈ 5, НА
КОМПОЗИТОРОТ ТОМА ПРОШЕВ 17

Ивана ЈАНКОВ
ДРАМАТУРГИЈА И НЕЈЗИНИОТ РАЗВОЈ НИЗ ОСОБЕНОСТИТЕ
НА МУЗИЧКИТЕИ ВОНМУЗИЧКИТЕ ИЗРАЗНИ СРЕДСТВА ВО
КОМПОЗИЦИЈАТА „МАКЕДОНСКО ОРО“ ЗА МЕШАН ХОР ОД
КОМПОЗИТОРОТ ТОДОР СКАЛОВСКИ.. 27

Зоран НАСТОВ
АСПЕКТИ НА ХАРМОНСКИОТ ЈАЗИК НА ПРВИОТ СТАВ
ОД СУИТАТА БР. 2 ОД БАЛЕТОТ „ЛАБИН И ДОЈРАНА“ ОД
КОМПОЗИТОРОТ ТРАЈКО ПРОКОПИЕВ 33

Александар ТРАЈКОВСКИ
ПАВЛИНА АПОСТОЛОВА - ИНТЕРПРЕТАТОР НА 40 УЛОГИ НА
МАКЕДОНСКАТА ОПЕРСКА СЦЕНА 39

Дуња ИВАНОВА
КОНТЕКСТОТ КАКО ПРЕДУСЛОВ ЗА МУЗИЧКО ДОЖИВУВАЊЕ 47

Милица ШКАРИЌ и Елена ЕФРЕМОВА
МУЗИЧКА ПИЈАНО ТЕРАПИЈА: СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ СО ПОЧЕТНИК
ПО ПИЈАНО НА 9 - ГОДИШНА ВОЗРАСТ 53

Бисера ИВАНОВА
ФОРМА, ОРНАМЕНТИКА, АРТИКУЛАЦИЈА И ДИНАМИКА КАЈ
ИЗБРАНИ СОНАТИ ОД ДОМЕНИКО ЧИМАРОЗА 61

Петре ШТЕРЈОВ
КОНЦЕРТ ЗА ПИЈАНО И ОРКЕСТАР БР. 2 ОП. 21 ВО ЕФ-МОЛ
ОД ФРЕДЕРИК ШОПЕН 65

Петар ТРБОЈЕВИЌ
МУЗИКАТА НА ФИЛИП ГЛАС, МИНИМАЛИЗМОТ И ТИРОЛСКИОТ
КОНЦЕРТ ЗА ПИЈАНО И ОРЕКЕСТАР 71

Ивана МИЛОШЕВИЌ
ВЛИЈАНИЕТО НА ПЕЕЊЕТО ВО ХОР ВРЗ КОГНИТИВНОТО И
ЕМОЦИОНАЛНОТО СПОЗНАВАЊЕ НА ДЕЦАТА 75

Лидија ЈОРДАНОВА
УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА ТЕОРИИТЕ НА
ПРОФЕСИОНАЛНАТА ОРИЕНТАЦИЈА 81

Горанчо АНГЕЛОВ
ФАРИЗ ХАЈРУЛА – ЗУРЛАЏИЈА И ИЗРАБОТУВАЧ НА „КАБА“
ЗУРЛИ ВО Р. МАКЕДОНИЈА 91

Владимир ЈАНЕВСКИ
МАШКИ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ВО МАКЕДОНСКАТА ЕТНОКОРЕОЛОШКА
КЛАСИФИКАЦИЈА 103

Стојанче КОСТОВ
КРАТОК ОСВРТ НА ОРСКАТА ТРАДИЦИЈА ВО ЕТНИЧКИОТ
ПРЕДЕЛ РАДОВИШКО ПОЛЕ 109

Христијан НИКОЛОВСКИ
ИСТОРИСКИ АСПЕКТИ НА КИНЕТОГРАФИЈАТА ВО МАКЕДОНИЈА 115

Силвестер ПРОЛЕ
ЕТНОКОРЕОЛОШКИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ОРАТА ВО
РАДОВИШКОТО СЕЛО ГАБРЕВЦИ 121

Љупка СТЕФАНОВСКА
47 ГОДИНИ РЕПУБЛИЧКИ ФЕСТИВАЛ НА НАРОДНИ ИГРИ И
ПЕСНИ „ИЛИНДЕНСКИ ДЕНОВИ“ – БИТОЛА (1971 – 2018) 125

Горан ВАСИЛЕСКИ
ИВАНДЕНСКИТЕ ЖЕНСКИ ОБРЕДНИ ПОВОРКИ ВО
ПРИЛЕПСКО-БИТОЛСКО ПОЛЕ И ЖЕЛЕЗНИК 131

Тијана ЈАНЕВСКА
ОРОВОДНАТА ПЕЈАЧКА ТРАДИЦИЈА ВО ПРЕДЕЛОТ ДУРАЧКА РЕКА 139

Бојан ПЕТКОВСКИ
ФИЛМУВАНА РЕКОНСТРУКЦИЈА НА ОБРЕДОТ ЛАЗАРКИ
ОД ЕТНИЧКИОТ ПРЕДЕЛ ДОЛНИ ПОЛОГ 143

Дени СИНАДИНОВСКИ
ВЕЛИГДЕНСКИТЕ ОБРЕДНИ ИГРИ ОД ЕТНИЧКИОТ ПРЕДЕЛ
ПОРЕЧЕ И НИВНИТЕ ЕТНОКОРЕОЛОШКИ КАРАКТЕРИСТИКИ 149

Иво СОЛДАТОВИЌ
ЖИВОТОТ И ДЕЛОТО НА ДРАГАН ЃАКОНОВСКИ-ШПАТО 155

Мирослав МИЛКОВСКИ
МУЗИКАТА НА ЧИК КОРЕА 163

784.4+793.31:7.079(497.784)

47 ГОДИНИ РЕПУБЛИЧКИ ФЕСТИВАЛ НА НАРОДНИ ИГРИ И ПЕСНИ „ИЛИНДЕНСКИ ДЕНОВИ“ – БИТОЛА (1971 – 2018)

Љупка СТЕФАНОВСКА
ljupka.stefanovska@yahoo.com

Апстракт: Во оваа тема ќе зборуваме за еден од најстарите фолклорни фестивали на народни игри и песни во државата, „Илинденски денови“ – Битола. По згаснувањето на двата фолклорни фестивали, формирани по Втората светска војна на 11 Октомври 1947 година, од група ентузијасти се создава и формира нова фестивалска сцена за презентирање на повеќе музичко-фолклорни специфики и различности. На тој начин се ревитализира традицијата и архивира нашето културно наследство, со навраќање кон минатото и оживување на целата традиција. Сето тоа живее и се оживува до ден денес, како доказ за неисцрпноста и огромниот извор на нашата културна, музичка, игроорна и песнопојна традиција.
***Клучни зборови*:** фестивал, формирање, развој, институционална трансформација, семакедонски, мултикултурен и интернационален фестивал

Вовед

Тенденцијата за истакнување на традиционалните културни вредности кај народот по Втората светска војна, довела до одржување на двата фолклорни фестивали на македонскиот народ и на малцинствата, на 11 Октомври 1947 година во Битола и Штип. Двата фестивали биле укинати од необјасниви причини. Со цел да ги запознаат и да се презентираат вредни богати културни содржини на аматерите од областа на фолклорот, 1971 година се формира и Државниот фестивал на народни игри и песни „Илинденски денови“ – Битола, кој опстојува до денес цели 47 години. Оваа манифестација придонесува сценско презентирање и афирмирање на најголем дел од нашата обичајна, игроорна, инструментална и песнопојна традиција низ годините, нејзино зачувување од заборавот, како и нејзино прифаќање од младите генерации од државата и надвор од неа, како инспирација во нивното творештво и во културната надградба воопшто. Од формирањето до денес фестивалот функционира како институција со свои придружни манифестации, расте и се надоградува. Од 2017 година фестивалот „Илинденски денови“ – Битола, е признат како Интернационален ЦИОФФ фестивал. Тоа бара нови стандарди и критериуми за фестивалот, а тоа значи нови предизвици и достигнувања како за фестивалот, така и за стручниот кадар кој функционира во цела таа институција.

1. ПОЧЕТОЦИ НА ФЕСТИВАЛОТ

1.1. Формирање на фестивалот

По иницијатива на група стручни лица, ентузијасти, културни работници и луѓе вљубеници во традицијата, во 1971 година е формиран Републичкиот фестивал за народни игри и песни „Илинденски денови“ – Битола. Фестивалот е поддржан од Собранието на Општина Битола, културно-просветните заедници на Македонија и Битола, а под покровителство на Собранието на Република Македонија. Авторот Валентин Соклевски пишува дека за успешна и професионална реализација на Фестивалот, како и формирање услови за развој на истиот, со Решение бр. 01-4851/1 од 9 јули 1973 година на Собранието на Општина Битола, фестивалот прераснува во Установа за народна култура „Илинденски денови“ Битола, како институција со посебен интерес и в.д.директор м-р Кирил Танчевски (Соклевски, 2010: 42). За целосно функционирање на Фестивалот пак, како што кажува Танчевски, бил избран и фестивалски одбор составен од културни творци, работници и членови на власта на РМ. Претседател на првиот фестивалски одбор бил Гога Николовски, потпретседатели Трајан Гошевски и Илија Алушевски, а секретар Томе Василевски (Танчевски, 1995: 11).

1.2. Првиот фестивал

Валентин Соклевски во својата книга пишува дека првиот Републички фестивал на народни песни и игри „Илинденски денови“ Битола, се одржал од **30 јули – 2 август 1971**

година, во летната бавча на Домот на армијата во Битола, со учество на 20 фолклорни ансамбли од цела Македонија (Соклевски, 2010: 41). Почетокот на фестивалот бил означен со големо дефиле по улиците на градот, а програмата започнала со голем огномет.

1.3. Селекција на групи и КУД

Селекцијата, односно изборот на фолклорните групи и КУД за учество на фестивалот на почетокот го спроведувала Селективната комисија која ги посетувала групите и друштвата во градовите и селата каде што делувале. Подоцна изборот бил реализиран на регионалните фолклорни смотри кои се одржувани на неколку пунктови во државата, каде што биле селектирани најдобрите фолклорни групи и КУД за учество на Фестивалот, пишува Танчевски (Танчевски, 1995: 10–11). Заради поголема ефикасност, рационалност и можност за повеќекратно разгледување на предложената програма, денес селекцијата се врши преку видеоснимка.

1.4. Програмски концепт

Првичниот концепт на програмата од Фестивалот бил составен од фестивалски вечери и придружни манифестации. Фестивалот започнувал со големото Дефиле под наслов *Со песни и игри низ битолските улици,* на кое се приклучувале и граѓани облечени во градски и селски носии со свадбарски коли, чези, пајтони и слично. Во фестивалската програма која се реализирала во четири вечери учествувале групи од различни возрасти кои се претставувале со изворни, автентични традиционални содржини, групи со староградски фолклор и групи кои презентирале новосоздадени фолклорни содржини кои ги имаат зачувано основните обележја на нашата орска и песнопојна традиција. Од играчкиот дел биле презентирани воопшто непрезентирани и неафирмирани ора, додека од вокалната традиција биле застапени содржини од најстарото „викоечко“ пеење. Најкористени инструменти на сцената биле: *гајдите, кавалите, шупелките, ќемането, тамбурите и тапаните.* Во склоп на фестивалот се одржувал и *Илинденскиот караван* во чии рамки групите и ансамблите гостувале во соседните општини и населени места.

1.5. Награди и признанија

Во првите години, според Кирил Танчевски, пракса било на крајот од фестивалот да се прогласуваат три најдобри друштва, при што им се доделувале награди во вид на *златен, сребрен и бронзен игроорец*. Таа пракса набргу била прекината (Танчевски, 1995: 17–19). *Со цел да се мотивираат групите и ансамблите да ја унапредат својата работа, како и да се афирмираат најквалитетните, од 1992 година повторно се воведуваат награди за најуспешните групи и ансамбли кои што ги доделува стручна комисија врз основа на пропозициите за учество на фестивалот* – кажува во својата изјава Владимир Јаневски, член на жири-комисијата на фестивалот (Јаневски, 2017: 5).

2. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ И ПРОГРАМСКИ ТРАНСФОРМАЦИИ

2.1. Развој на фестивалот

Големиот интерес кој го предизвикал фестивалот, како кај стручната јавност, така и кај публиката, довеле до дислоцирање на сцената на Фестивалот и тоа од *Домот на АРМ* во Битола, на *Ракометното игралиште* во Битола, со што се зголемил и бројот на гледачи. Според Соклевски, од 1972 година Фестивалот се одржува на *Ракометното игралиште* во Битола, а свечено се отвора со орото *Комитската легенда* во изведба на КУД „Илинден“ од Битола (Соклевски, 2010: 40–42).

2.2. Институционална трансформација

По повеќегодишно успешно функционирање на Установата „Илинденски денови“ – Битола, на 22. XII 2003 година, со одлука бр. 23-5574/1 од Владата на Република Македонија, Службен весник бр.84/2003, со која се утврдува мрежата на национални установи од областа на културата, се обединуваат Спомен домот на културата – Битола и УНК „Илинденски денови“– Битола и продолжуваат да работаат како *Национална установа центар за култура* – Битола.

Во 2017 година, на Светскиот конгрес на Интернационалната федерација на фолклорни фестивали и фолклорна уметност ЦИОФФ во Индонезија, е врачен сертификат за фестивалот „Илинденски денови“ – Битола, со кој истиот е признат како Интернационален ЦИОФФ фестивал.

2.3. Семакедонски, мултикултурен и интернационален фестивал

Во рамките на програмскиот концепт на фестивалот особено значење му се дава на учеството на групите и друштвата на привремено вработените во странство, на иселениците во прекуокеанските земји, како и групите на Македонците кои живеат во околните земји, затоа фестивалот „Илинденски денови“ го носи и епитетот семакедонски. Мултикултурниот аспект пак, на фестивалот, се потврдува преку презентирањето на народната култура на заедниците кои живеат во Република Македонија. Од 80-тите години на минатиот век на фестивалот учествуваат по 3–4 групи и ансамбли од европските и воневропските држави кои го презентираат нивниот автентичен фолклор, но со текот на годините бројот на групи се зголемува, така што денес фестивалот е дел од ЦИОФФ мрежата на светски фестивали, на кој учествуваат 5 групи и ансамбли од светот.

2.4. Промена на концептот на фестивалот

Во 2010 година, по повеќедецениско функционирање на Фестивалот со еден концепт, Советот на фестивалот, на предлог на Валентин Соклевски (долгогодишен режисер, стручен соработник, реализатор, член на селективната комисија како и на Советот на фестивалот), а во консултација со стручни лица соработници на фестивалот од академската и стручната јавност, прави промена на концептот на фестивалот кој е во функција до денес. Во рамките на тој концепт четирите фестивалски вечери ја добиваат следната програмска структура:

- Две фестивалски вечери на традиционална музика и игра;
- Една вечер на староградска музика и игра;
- Една вечер на интернационална музика и игра.

Во рамките на тој концепт во рамките на придружните манифестации, покрај традиционалното дефиле *Со песни и игри низ битолските улици,* се воведуваат вокално-инструменталната манифестација *Ехо од дамарите, проекција на етно филмови*, манифестација *Песна и оро на Широк сокак,* како и манифестацијата *На пладне во чаршија*. Во новиот концепт на фестивалот е вклучена и дислокација на фестивалските содржини и манифестации на голем број локации во Битола и тоа во Битолската чаршија, Културниот центар *Магаза, Широк сокак*, терасата на *Домот на АРМ – Офицерски, Пациото на Завод и Музеј Битола*, театарот во античкиот локалитет *Хераклеа*, каде што секој ден за време на фестивалот, староградските групи, фолклорните групи и ансамбли, како и инструменталистите, настапуваат со своја програма.

2.5. Изложбена активност како дел од придружните манифестации

Изложбената активност во склоп на фестивалот почнала да функционира од самиот почеток, во организација на Установата за народна култура „Илинденски денови“ – Битола.

- *1971 – Изложба на македонски народни носии* – во соработка со Етнолошкиот музеј на Македонија
- *1972* – Изложба на *музички народни инструменти од Македонија*
- *1973* – Изложба на *македонска народна уметност*
- *1979* – Изложба на *македонски народни везови*
- Од 1975 година традиционална детска ликовна изложба – *Народната култура како трајна инспирација во моето творештво.*
- *1982 – Материјлната и духовна култура на Македонците муслимани* – Во соработотка со Друштвото на Македонците муслимани од Скопје
- Традиционалната државна изложба на ракотворби и сувенири – 1983
- Изложбата на ликовниот уметник Панде Петровски – *1987 – Селската архитектура во Битолско*
- *1995 – Битолски карневал* – на кој учествувале 24 групи и други учесници.

2.6. Стручно-научни и едукативни активности

Во 1980 година бил организиран меѓународен научен собир, во соработка со Македонската академија на науките и уметностите и Друштвото за наука и уметност од Битола, на тема *Фолклорот и етнологијата на Битола и Битолско,* на кој учествувале научни работници од земјата и од странство, како што пишува Танчевски (Танчевски, 1995: 22). Стручните работници на Установата учествувале и успешно биле вклучени во Проектот за проучување на материјалната и духовната култура на македонските муслимани и материјалот е публикуван. За време на фестивалот се одржувале и стручни советувања на кои настапувале познати фолклористи со свои предавања.

Од 2009 година во соработка со проф. д-р Владимир Јаневски, Катедрата за етнокореологија на Музичката академија на Универзитетот „Гоце Делчев“ од Штип, како и ДБМУЦ „Илија Николовски – Луј“ од Скопје, едукативната активност на фестивалот е збогатена со *Семинарот за традиционална музика и игра* кој во континуитет се реализира за време на одржувањето на во фестивалот „Илинденски денови“ и му дава нова стручно-научна и едукативна димензија, како што кажува и самиот Јаневски во својата изјава (Јаневски, 2011).

2.7. Архива

Покрај фотографиите кои се присутни и архивирани уште од почетоците, од 1983–84 година, постои видео и ЦД архива од фестивалските вечери.

Републичкиот фестивал „Илинденски денови“ – Битола, цели 47 години, како што дознаваме од Соклевски, својата дејност и мисија ја реализира преку следните поставки:

- Системско истражување, зачувување, едукација, презентација и сценска валоризација на автохтоните изворни содржини, од богатото духовно и материјално културно наследство;
- Поттикнување, потпомогнување и стимулирање на нашиот човек во татковината или било каде низ светот, за зачувување и пренесување на народните културни вредности на идните генерации;
- Воспоставување на духовен мост со сите светски вљубеници во нашата и светската културна традиција;
- Создавање на привлечна и репрезентативна сцена за стручно и научно проучување на народната култура (Соклевски, 2010: 41).

Заклучок

На фестивалот од неговото основање до денес, учествувале околу 1500 фолклорни групи и ансамбли со преку 50.000 игроорци и инструменталисти. На сцената се имаат претставено преку 80 групи од нашите иселеници, како и околу 40 групи на Македонци од соседните земји, Бугарија, Грција, Албанија. Се претставиле и групи на Албанците, Турците, Власите, Ромите и останати припадници на етничките заедници во Македонија. Во изминатите 47 години зеле учество и околу 130 фолклорни групи и ансамбли на европски и воневропски народи и тоа од: Австралија, Америка, Англија, Канада, Бразил, Мексико, Чиле, Јапонија, Франција, Холандија, Италија, Унгарија, Белгија, Шведска, Германија, Полска, Чехословачка, Романија, Молдавија, Турција, Грција, Бугарија, Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Црна Гора и Србија. Голем број од овие фолклорни групи и ансамбли на сцената презентирале македонски фолклор. Фестивалот, дефилето, фестивалскиот караван, изложбите и останатите придружни манифестации, ги проследиле преку 2.800.000 посетители.

Незаменливото значење и мисијата на фестивалот, а тоа е зачувувањето на обичајната, орската, инструменталната и песнопојната традиција, му даваат голема вредност и признание на манифестација, со која се зачувуваат од заборав нашите нематеријални богатства. Преку фестивалот, кој претставува друга форма на презентирање на изворната музика, се доаѓа до реализирање и претставување на едно место повеќе музичко-фолклорни културни специфики и различности (Величковска, 2018: 15).

Користена литература:

1. Величковска, Р. (2018). Улогата на фестивалите во афирмацијата и зачувувањето на изворната музичко-фолклорна традиција во Македонија и во светот, *Зборник на трудови X, Илинденски денови, Битола*.
2. Јаневски, В. (2011). *Изјава за ТВ Тера, https://www.youtube.com/watch?v=LHqvr4zGq90*
3. Јаневски, В. (2017). *Билтен бр.5,* Фестивал „Илинденски денови" – Битола.
4. Соклевски, В. (2010). *„40 години традиција" Републички фестивал на народни песни и игри „Илинденски денови"– Битола 1971 – 2010,* НУ Центар за култура – Битола.
5. Танчевски, К. (1995). *„25 години државен фестивал на народни игри и песни „Илинденски денови"– Битола1971 – 1995",* Установа за народна култура „Илинденски денови" – Битола.
6. Танчевски, К. (1973). *Билтен III – Два Илиндена,* Институција за народна култура „Илинденски денови" Републички фестивал на народни игри и песни – Битола.
7. Танчевски, К. (1983). *Билтен XII,* УНК „Илинденски денови" – Битола.
8. Танчевски, К. (1984). *Билтен XIV,* УНК „Илинденски денови" – Битола.